

GEREDE'DE KAYBOLAN BİR MESLEK "BAKIRCILIK"*

A LOSED VOCATION IN GEREDE "COPPERING"

Zeynep BALKANAL¹

Öz

Geçmişten günümüze el sanatlarımızın önemli bir bölümünü oluşturan bakırcılık Gerede'nin eski mesleklerinden birisidir. Farklı nedenlerle günümüzde bakır eşyalara olan talebin azalmasıyla Gerede'de bakırcılık sanatı gerilemeye başlamış ve hatta yok olmaya yüz tutmuştur. Eskiden 50'den fazla bakırcı dükkânı bulunan ilçede bugün artık 4 dükkân ve birkaç usta kalmıştır. Yörede yaşayan halkın ihtiyaçları doğrultusunda bakırcı dükkânlarında bakır eşyaların yanı sıra alüminyum eşyalar da satılmaktadır. Mesleklerini devam ettirmek için zor şartlar altında çalışan bakır ustaları atölyelerinde sipariş üzerine çalışmakta ve bunun yanında kalaycılık yaparak da gelirlerini sağlamaktadırlar. Bu makalede Bolu İli Gerede İlçesinin bakırcılığının genel durumu incelenmiştir. Bakırcılıkta kullanılan araç-gereçler, Gerede'nin meşhur ibriğinin (Gerede Upruğu) yapım aşamaları ve kalay yapımına değinilmiştir. Ayrıca Gerede'de bulunan bakırcılar ve ustaların görüşlerine, yörede üretilen ve pazarlanan ürünlerin çeşitleri hakkında bilgilere yer verilmiştir. Günümüzde kaybolan bir meslek olan bakırcılığın küçük yörelerimizde nasıl yaşatılabileceğine dair önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Gerede, El Sanatları, Bakırcılık, İbrik.

Abstract

Coppersmithing, which constitutes an important part of our handicrafts from past to present, is one of Gerede's oldest professions. With the decrease in demand for copper items today for different reasons, the art of coppersmithing in Gerede has started to decline and even has begun to disappear. In the past, there were more than 50 coppersmith shops, and now there are 4 shops and a few masters left. In these shops, which are mostly aimed at meeting the needs of the rural areas, aluminum items are also sold as well as copper items. The masters who make tin and work on order in the workshops are trying to continue the copper work under difficult conditions. In this article, the general situation of the coppersmithing of Gerede District of Bolu Province has examined. The tools and equipment used in coppersmithing, the production stages of Gerede's famous ewer (Gerede Upruğu) and tin making have been mentioned. In addition, the opinions of coppersmiths and masters in Gerede, information about the types of products produced and marketed in the region have been given. Suggestions have been made on how to keep coppersmithing, which is a lost profession today, in our small regions.

Keywords: Gerede, Handcrafts, Coppersmith, Ewer.

1. Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi,
zbalkanal@gmail.com,
https://orcid.org/0000-0003-4967-4164

Makale Türü   **Article Type**
Araştırma Makalesi   Research Article

Başvuru Tarihi/Appliation Date
07.05.2021

Yayına Kabul Tarihi/Acceptance Date
28.06.2021

DOI
10.20875/makusobed.938612

* Bu çalışma, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi (BAMER) ve Gerede Belediyesi iş birliği ile 7-8 Ekim 2013 tarihlerinde düzenlenen Uluslararası Gerede Kültürü ve Sanatı Sempozyumu'nda sunulan "Gerede'de Bakırcılık" adlı yayınlanmamış bildirinin genişletilmiş şeklidir.

Bu makaleye atıf yapmak için:

Balkanal, Z. (2021). Gerede'de kaybolan bir meslek "bakırcılık". *MAKU SOBED*, (34), 68-85. <https://doi.org/10.20875/makusobed.938612>

EXTENDED SUMMARY

When the literature was searched, no study was found on Gerede coppersmithing. For this reason, Gerede Copperwork has been chosen as the subject of our study. This research has been carried out in order to examine and introduce the coppersmith art of Gerede County, which is about to disappear. It is necessary to make the necessary effort in order to keep alive and revitalize the art of copper work, which has an important place in our culture. The disappearance of this profession in our small regions like Gerede, which had successfully and intensely performed the art of copper work in the past, has adverse consequences for both the local people and the economy of the country. Research is important in terms of bringing this handicraft, which is about to disappear in Gerede, into the literature and the suggestions we offer in the study. The favorite professions of the time are disappearing one by one today with the changing and developing technology. The professions that provided the whole family in the past and transferred from father to son in a master-apprentice relationship are today struggling for life at the hands of their last masters.

In the research, literature on the subject has been searched and studies on the art of copper work from past to present have been examined. One-to-one interviews have been made with the local coppersmiths and their products have been documented in their workshops.

Coppersmith is one of Gerede's oldest and most popular professions. Today, there are 4 shops in Gerede region that produce and sell coppersmiths. Coppersmiths, copper pitcher, teapot, cauldron, jug, ornaments and so on. They sell many copper goods such as in their shops. They mostly make items such as copper ewers (Local Name: Gerede Upruğu) and cauldron. The article includes the construction stages of the region-specific Gerede Upruğu. Pitcher requires more labor and mastery compared to other copper items. The coppersmith master Hüseyin craftsman from Gerede has demonstrated the construction stages and the fineness of Gerede's famous jug (upruğu).

The coppersmiths of Gerede has stated in Gerede that coppersmithing was an important source of income in the past. With the explanations of the masters; In the past, coppersmiths extended from Kiliseli Inn in Gerede to the upper Tekke and the Bridge. From the early hours of the morning until the late hours of the evening, the smell of tin and the hammer sound did not stop in that area. Over time, the number of trades decreased and there are now 4 shops left. Coppersmiths were raised from father to son or by apprentice. According to the masters, coppersmith is now dead and has become a profession that does not bring money. The number of shops decreased with the introduction of plastic and aluminum items, which are cheaper than copper, into the market.

The local masters complain of not being able to find and train apprentices. The reason for this is that the working environment of the profession is unhealthy and has little earnings. It is necessary to increase the interest in this profession in order to provide the necessary environments and earnings.

For this job, drawing attention to coppersmithing by opening various courses with the support of local governments and providing job opportunities to those who attend these courses may attract some attention to the profession. Quality materials should be provided in the courses and one-to-one support should be obtained from the masters of the work.

Another reason for the extinction of Gerede's coppersmiths is that the promotion is not done at the required level. For this, the local government should carry out activities promoting the art of copper work in Turkey and abroad. Participation in various exhibitions and fairs at home and abroad should be ensured. Copper items such as "Gerede Upruğu" specific to the Gerede region should take place in such exhibitions and fairs. These items can be made in the form of smaller ornaments, perhaps by considering another dimension. It is also important that tourists who come to visit our country come to the region and are directed to coppersmiths by attaching importance to items for touristic sales.

Since it reflects our culture, is easy to carry and has a handicraft feature, tourists' interest in copper items can be increased. Increasing interest will make a great contribution to the producers. In line with these suggestions, it is necessary to draw the attention of people to this issue and to transform copper, which is a healthy metal, into a product and increase its use. In this way, both the country's economy will be contributed and the migration from the village to the city will be reduced by providing job opportunities.

1. GİRİŞ

İnsan elinden çıkmış bilgi ve tecrübe ile birleşerek toplumun geleneksel değerlerini yansıtan ürünlere genel olarak el sanatları denilmektedir. El sanatları milletlerin geçmişlerini gelecek nesillere aktaran araç olma özelliğini geçmişten günümüze kadar her zaman korumuştur. Bakırcılık sanatı, geleneksel Türk el sanatlarımız içerisinde önemli bir yere sahiptir.

Saf bakırın el ve köy sanatlarında şekillendirilmesine bakırcılık, şekillendirme işini yapanlara bakırcı, elde edilen ürünlere ise bakır eşya denmektedir (Kaya, 1981, s. 1).

Bakır, günümüzde kullanım eşyası olarak geçmişe nazaran daha az kullanılan bir metaldir. Ülkemizde yaygın bir el sanatı olan bakırcılık yapımında araç-gerecin kullanımının ve üretim imkanlarının kolay olması bakımından bazı illerimizde bakırcılık yoğun olarak devam ettirilmektedir.

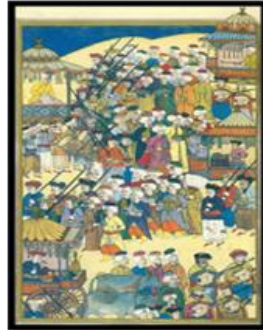
Osmanlı İmparatorluğu'nda bakırcıların varlığı ve bakır eşyaların günlük kullanımları ile ilgili ipuçları minyatürlerde görülmektedir (Şekil 1-2).

Şekil: 1. Esnaf Alayı: Bakırcılar ve Mücevherciler (Surname-i Vehbi, Yaprak 120b)

(Atıl, 1999, s. 154).

Şekil: 2. Esnaf Alayı: Bakırcılar, Mücevherciler, Terziler ve İpek Dokumacılar (Surname-i Vehbi, Yaprak 121a)

(Atıl, 1999, s. 155).

Şekil 1'de görülen minyatürde geçen esnaf alayı arasında bakırcılar vardır. İçlerinden birisi keskin kılıçların üzerine yatırılmış ve göğsüne bakır bir levha yerleştirilmiş durumdayken diğer bakırcılar bu levhayı dövmeğe çalışmaktadır. 120b varağında ellerinde hediyeler taşıyan bakırcıların arkasında yer alan arabada bir çırağın bakır kap dövdüğü ve kalaylı kapların sergilendiği görülmektedir (Atıl, 1999, s. 154).

Şekil 2'deki minyatürde, sahnenin en altında çalgıcıların arkasından kalaylı kapların sergilendiği ve içinde bir çırağın kap dövdüğü araba görülmektedir (Belli ve Kayaoğlu, 1993, s. 76). Arabanın üst kısmında yan yana asılı duran kahve güğümleri ve tabaklar bulunmaktadır. Ön kısımdaki set üzerinde küçük bir kapaklı sahan ve ibrik görülmektedir (Atıl, 1999, s. 154).

Yapılan araştırmalar bakırcılığın güğüm, ibrik, helke, maşrapa, tava, tencere, sahan, kazan, tepsi, sini, kavata (bir tür sefer taşı), süzgeç, kevgir vb. gibi örneklerle Beypazarı ve Anadolu'nun Afyon, Denizli, Kastamonu, Çankırı, Çorum, Tokat, Giresun, Trabzon vb. gibi merkezlerde sürdürüldüğünü göstermektedir. Masere kazanı, seferiye taşı, su taşıma kabı, sütlük, kil leğeni, kuşaklı sahan vb. örneklerle Gaziantep, güğümleriyle Urfa ünlüdür (Barışta, 2005, s. 270).

Günümüzde bakır oldukça geniş bir alanda kullanılmaktadır. Bakırdan çeşitli boy ve ebatlarda tabaklar, lenger (yayvan ve kenarları geniş, büyük bakır kap), semaver, kazan, güğüm, maşrapa, kevgir,

cezve, mangal, bakraç, sabunluk, çaydanlık, ayakkabı çekeceği, ayna, ibrik, buhurdan, sefer taşı, fincan zarfı, kupa, vazo, hamam tasları, zemzem takımları, sürahi, kaşık, şekerlik, sigaralık, tepsi, biblo, leğen, kandil, fener, kapı tokmağı, kemer tokası, kül tablası, miğfer ve çeşitli süs eşyaları vb. eşyalar yapılmaktadır.

Bakırcılıkta, kalemler (çiviler), örsler, endirek, çekiçler, makaslar, tokmaklar, pergel, körük, ocak, çark, kısaç, ege vb. kullanılan araçlardır.

Bu araştırma Bolu ili Gerede İlçesinin kaybolmaya yüz tutmuş bakırcılık sanatının günümüzdeki durumunu belgelemek amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda Bolu ili Gerede ilçesine belirli aralıklarla gidilerek kaynak kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Gerede’de bakırcı dükkanlarında bulunan bakır eşyalar fotoğraflanarak belgelendirilmiştir. Ayrıca araştırmada yörede bulunan bakır ustalarının görüşlerine, Gerede’nin meşhur ibriğinin yapım aşamalarına ve kalaycılık ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Konu ile ilgili literatür bilgisi taranmıştır. Literatür taraması yapıldığında Gerede bakırcılığı ile ilgili Akça ve Ustaoglu’nun yapmış olduğu “Beypazarı ve Gerede Yöresi İbrik Yapımı Üzerine Etnografik Bir Araştırma” isimli bir makaleye rastlanmıştır. Akça ve Ustaoglu (2018) makalelerinde Gerede ve Beypazarı’nda yapılan ibriklerin tanıtımını yaparak, Beypazarı’nda yapılan ibrik ile Gerede’de yapılan ibrik arasındaki farklılıkları ortaya koymuşlardır (Akça ve Ustaoglu, 2018, ss. 527-534).

Kültürümüzde önemli bir yere sahip olan bakırcılık sanatının yaşatılması ve canlandırılması için gerekli çabanın gösterilmesi gerekmektedir. Gerede gibi geçmişte bakırcılık sanatını başarılı ve yoğun bir şekilde icra eden küçük yörelerimizde bu meslek grubunun yok olması hem yöre halkı hem de ülke ekonomisi için kötü sonuçlar doğurmaktadır. Gerede’de kaybolmaya yüz tutmuş bu el sanatımızın literatüre kazandırılması ve çalışmada sunduğumuz öneriler açısından araştırma önemlidir.

2. BAKIRCILIK YAPIM TEKNİKLERİ

Özdemir ve Kaya (2011) “Günümüzde Gaziantep İlinde Bakırcılık” adlı araştırmalarında bakırcılık yapım tekniklerini; dövme, sıvama (tornada çekme), presleme, döküm ve süsleme tekniklerini; boyama, kazıma, kabartma (kakma), çalma, delik işi (ajur-kesme) ve applike olarak sınıflandırmışlardır (Özdemir ve Kaya, 2011, ss. 1258-1260).

Bu teknikleri kısaca açıklayacak olursak;

Dövme Tekniği: Bakırın fiziksel özelliğinden yararlanılarak sert bir zemin üzerinde, sert bir araçla darbelenerek şekillendirilmesi dövme bakırcılığın esasını oluşturur (Arlı, 1984, s. 19). Bakırcılıkta levhaların çekiçle dövülmesi ile form verme şeklinde yapılan ve en çok kullanılan tekniklerden bir tanesidir. Büyük boyutlu ürünler parçaların birleştirilmesi ile oluşturulur. Kaynak ya da lehimleme yöntemi ile birleştirilir. Daha küçük boyutta tek parça ürünler çukurlama yöntemi ile oluşturulmaktadır. Çukurlama, bakır levhanın kenarlarından ortaya doğru dövülerek şekillendirilmesine verilen isimdir. Dövme tekniğinde çeşitli boyutlarda örsler ve çekiçler araç olarak kullanılmaktadır. Bakır dövülünce sertleşen yumuşak bir malzeme olmasından dolayı bakır dövrken daha rahat, kırılmadan ve çatlamadan şeklini verebilmek için ateş üzerinde bekletilir. Bu işleme tavlama adı verilmektedir.

Sıvama (Tornada Çekme) Tekniği: Bakır levha sıvama (torna) tezgâhına yerleştirildikten sonra mazgal, maskala, mıska ya da mazgala adı verilen demirden bir el aracı ile kalıbın şeklini alması işlemine dayanan tekniktir. Özkarcı (2017) “Kahramanmaraş’ta Bakırcılık Sanatı” adlı bildirisinde sıvama tekniğini; “Şekillendirme işleminde, yuvarlak şekilde hazırlanmış bakır levha, sıvama tezgâhındaki yerine yerleştirildikten sonra, aletin çalıştırılmasıyla döndürülmeye başlanır. Döndürülen bakır levhayı şekillendirmeyi yani sıvamayı yapan usta tarafından “mazgara” adı verilen bir demir aracı yardımıyla, tekniğe uygun şekilde çelik kalıba sıvanır ve kap kalıbın şeklini alır” şeklinde ifade etmiştir (Özkarcı, 2017, s. 360).

Presleme Tekniği: Bakır levhanın istenilen formu alması için sıkıştırma aleti ile preslenerek şekillendirilmesidir. Pres makinesi ile yapıldığı için seri üretimde daha çok kullanılan bir tekniktir. Bakırcılığın yaygın olduğu yerlerde presleme tekniği sık kullanıldığı için el işçiliğine göre düşük maliyetlidir.

İnsan gücü katkısı az olan bu yöntemde bakır levha önceden hazırlanmış yapıtlara ait kalıplarla preslenerek şekillendirilmektedir. Kullanılan kalıbın ve preslemenin tekniğine uygun şekilde yapılması gerekmektedir. Çünkü kalıplamada yapılacak küçük bir hata giderilmesi olanaksız bozukluklara neden olabilmektedir (Kaya, 1981, s. 12).

Döküm Tekniği: Bakırın yapılacak ürünün şeklini alması için çinko, kalay, krom gibi metalik madenler ile karıştırılarak sertleştirilip form almasını sağlamak için yapılan tekniktir. Döküm tekniği daha çok el ya da presleme tekniğinde zor şekil verilen ürünlerde veya bakır kapların emzik, kulp gibi bölümlerinde kullanılan bir tekniktir.

Kazıma Tekniği: Bakırın kalem veya çivi şeklinde bir ucu sivri demirden yapılmış araçlarla oyularak motiflerin oluşturulması tekniğidir. Oyulan yerlere kömür tozu alaşımlarından oluşan karışım sürülerek sanki eskitme gibi bir görünüm de verilen ürünler vardır. Gümüş işlemeciliğinde daha çok kullanılan savatlı ürünlere benzediği için bu tarzda yapılmış bakırlara savatlı bakır da denilmektedir.

Kabartma (Kakma) Tekniği: Bakır levhalar üzerine çeşitli araçlarla ve tekniklerle kabartma şeklinde motifin belirgin hale getirilmesi tekniğidir. Rölyef diye isimlendirilen çalışmanın mantığı ile aynıdır. Rölyef, yapılacak desene göre levhanın arkası veya önünden yükseltilmesi işlemidir.

Bu teknik değişik uçlu kalemlerin çekiçler aracılığıyla içten veya dıştan ürüne kakılmasıyla elde edilen süslemedir. Kakılan yer sıkıştırılırken çevresinde bulunan yerlerin kabarmasıyla veya kakılan yerin kabartılmasıyla değişik örneklerin çıkartıldığı bu yöntemle genellikle stilize edilmiş bitki ve hayvan motifleri veya geometrik motifler kullanılmaktadır (Kazmaz, 1973, s. 15).

Çalma Tekniği: Ucu yuvarlak bakır levhayı delmeyecek şekilde tasarlanmış kalem şeklinde araçlarla vurularak yapılan bir tekniktir. Kullanılan alete de çalma kalemi denilmektedir. Üründen parça kopararak motiflerin meydana getirilmesi işlemine dayanan çalma tekniği yiv denilen oyuklar açılırken çıkarılmadan iki tarafa itirilerek yapılmaktadır. Bu nedenle yiv kenarlarında oluşan çıkıntılar törpü ile düzeltilmektedir. Erginsoy (1978) “İslam Maden Sanatının Gelişmesi” isimli kitabında çalma tekniği konusunda, “Çalma kaleminin hangi açıdan tutulacağını usta tecrübesine dayanarak belirlemektedir. Bu teknikte, usta eğer ince bir tabakayı, tahta, zift veya kurşun gibi oldukça yumuşak bir destek üzerinde çalışıyorsa; madenin üzerine açılan yivler, tabakanın tersinden de belli olmaktadır” ifadelerine yer vermektedir (Erginsoy, 1978, s.32).

Delik İşi (Ajur-Kesme) Tekniği: Delik işi ajur tekniği kafes biçiminde bir bezeme tekniğidir. Bakırcılıkta kesici aletler kullanarak yapıldığı için kesme de denilmektedir. Dantel, örgü işleri gibi bir süsleme oluşturur. Çoğunlukla fincan zarfları, mumluk, buhurdan gibi ürünlerde süsleme tekniği olarak kullanılmaktadır. Ajur tekniği yapıldıktan sonra keserek çıkarılan parçaların yerleri törpülenerek düzeltilmektedir.

3. GEREDE BAKIRCILIĞININ GENEL ÖZELLİKLERİ

Bakırcılığın yapıldığı yörelerden biri olan Gerede, Bolu ilinin doğusunda yer almaktadır. Gerede İlçesi, güneydoğusunda Kızılcahamam ve Çamlıdere, kuzeydoğusunda Çerkeş ve Eskipazar, güneybatısında Dörtdivan, kuzeyinde Mengen, batısında Yeniçağa toprakları ile sınırlı olarak yaklaşık 1059 kilometre kare alana sahiptir. İl merkezine uzaklığı 50 km'dir. Bolu'nun en eski ilçesidir (Bolu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021).

Geleneksel hayat tarzı hâkim olan ilçede, dericilik başta olmak üzere demircilik, marangozluk, bakırcılık, kalaycılık, bıçakçılık çilingirlik vb. meslekler halen devam etmektedir. Bakırcılık Gerede'nin eski mesleklerinden birisidir (Fot. 1). Sarıoğlu ve Bağcı (2016) “Seyahatnamelere Göre Gerede/Bolu El Sanatları” isimli makalelerinde “Seyahatnamelerde yer almamakla birlikte Bolu'nun Gerede ilçesinde bakırcılığın, Göynük'te dokumacılığın günümüzde kendi halinde sürdürüldüğü bilinmektedir. Seyahatnamelerin Bolu bahsinde, bakırcılık, dokumacılık gibi sanatların yer almamış olması, o yıllarda yörede bu üretimlerin diğer şehirlere oranla çok ön planda olmaması şeklinde açıklanabilir” ifadeleriyle bakırcılığın Gerede ilçesinde diğer şehirlere göre daha az yapıldığını vurgulamışlardır (Sarıoğlu ve Bağcı, 2016, s. 100-101).

Günümüzde Gerede yöresinde bakırcılık yapan ve satan 4 dükkân bulunmaktadır. Bakır ustaları, bakır ibrik, çaydanlık, kazan, güğüm, süs eşyaları vb. gibi birçok bakır eşyaları dükkânlarında satmaktadırlar. Kendileri daha çok bakır ibrik (Gerede Upruğu) ve kazan gibi eşyalar yapmakta, dükkânlarındaki çoğu bakır eşyayı şehir dışından getirip satmaktadırlar (Fot. 2-3).

Fotoğraf 1. 1950’li Yıllar Gerede’de Bakırcılık

(İnce, 2003)

Fotoğraf 2-3. Gerede’de Bulunan Bakırcı Dükkanlarından Görüntüler

Geredeli bakırcı ustalarının aktardığı üzere, bakırcı ustaları babadan oğula ya da usta çırak ilişkisi şeklinde yetişmişlerdir. Gerede’de geçmişte bakırcılıkla evini geçindiren insanların sayısı oldukça fazla iken günümüzde bu el sanatı ile uğraşan çok az kişi kalmıştır. Bunun sebebi piyasada daha ucuz diğer metallerden üretilen eşyaların çoğalması ve mesleğin yeterince para kazandırmamasıdır.

Yörede en meşhur bakır ürünler “Gerede Upruğu” denilen ibriklerdir (Fot. 4). Gerede’ye özgü ibriklerin diğer yörelerde yapılan ibriklerden farklı olduğu yöredeki bakırcılar tarafından ifade edilmiştir. Araştırma kapsamında Geredeli bakırcı ustası Hüseyin Özensoy Gerede Upruğunun yapılışını aşamalarıyla aktarmıştır. Hüseyin Usta 40 yıldır çıraklıktan yetişerek bakırcılık işini yapmaktadır. Köhne bakımsız bir bakırcı dükkânında akşama kadar sürekli bakır ibrikler yaparak çalışan Hüseyin Usta eskiden ibriğin yanı sıra güğüm de yaptıklarını fakat alıcı bulunmadığı için şimdilerde sadece ibrik (upruk) yaptıklarını belirtmiştir (Fot. 5).

Fotoğraf 4. Gerede İbriği (Upruğu)

Fotoğraf 5. Geredeli Bakırcı Ustası Hüseyin Özensoy

4. GEREDE İBRİĞİ (UPRUĞU) YAPIMI

Gerede’de ibrik (upruk) yapımında çeşitli büyüklükte örsler (yuvarlak demir, orak, eğri örs, mingiritli) kullanılmaktadır. Mingiritli (uzun demir) dedikleri örs ibriğin üst kısmı yani boğaz kısmının dövüldüğü örstür (Fot. 6-7-8). İbriğin gövde kısmını yaparken kullanılan örsün yuvarlak ucuna “alma baş” adı verilmektedir (Fot. 9).

Fotoğraf 6-7-8. Çeşitli Örsler

Fotoğraf 9. Örsün Yuvarlak Ucu “Alma Baş”

Fotoğraf 10. Çeşitli Boyutlarda Makaslar

Makaslar: İbrik (upruk) yapımında, düz kesim yerleri için makas ve emzik makası olarak çeşitli boyutlarda makaslar kullanılmaktadır (Fot. 10).

Çekiçler: İbrik (upruk) yapımında, normal çekiç ve perdah çekici olarak çeşitli büyüklüklerde çekiçler kullanılmaktadır. Yörede perdah çekicine “incenari” adı verilmektedir (Fot. 11). Ayrıca tokmak, maşa (kısac) pergel, ege ve çeşitli zımbalar da ibrik yapımında kullanılmaktadır (Fot. 11).

Fotoğraf 11. Çeşitli Şekil ve Boyutlarda Çekiçler, Tokmak, Maşa (Kısac), Pergel, Ege ve Çeşitli Zımbalar

İbriğin parçaları, aşağıdan yukarıya doğru, dip, ayak, gövde, boğaz, emzik, sap (kulp), kapak olarak adlandırılmıştır.

Gövde: İbriğin gövde kısmı 2 parçadan oluşmaktadır. Üst kısım boğaz hariç Çorum'dan sipariş üzerine hazır gelmektedir. İbriğin yörede ayak denilen alt kısmı, düz levha halinde bulunan bakırın yarım daire şeklinde kesilerek yuvarlak konik şeklinde lehimlenerek oluşturulmaktadır. Alt (ayak) parçası üst parçadan daha küçüktür. Hüseyin Ustanın ifadesine göre üst parça tokmakla sıvanacak, alt kısmı çekiçlenecek ve birbirine geçmesi sağlanacaktır. Hüseyin Usta bu iki parçayı dış açarak, çekiçleyerek döverek birbirine tutturmakta, sonra ocakta ateşe tutmaktadır. Ek yeri belli olmasın diye döverek yedirmekte ve alt ve üst parçayı aynı seviyeye getirerek gövde kısmını oluşturmaktadır (Fot. 12).

Fotoğraf 12. İbriğin (Upruğun) Gövde Kısımının İki Parçası Birleştirilmeden Önce

Fotoğraf 13. İbriğin (Upruğun) Boğaz Kısımı

Boğaz: Silindir şeklinde bir parça kesilip lehimlenerek üst parçaya birleştirilir. Çekiçle ağzı genişletilerek form verilmektedir (Fot. 13).

Kapak: Huni şekline getirilmek üzere bakır levha yarım daire şeklinde kesilerek dövme tekniği ile son şekli verilmekte ve dış açılarak lehimlenmektedir. Kapak ibriğe takılmadan önce sap kısmı perçinlenmekte ve kapak boğaz kısmının en üstüne menteşe ile takılmaktadır (Fot. 14).

Emzik: Emziğin şeklini vermek için içine kurşun dökülmektedir. Parlatılarak son şekli verilmektedir (Fot. 15).

Fotoğraf 14. İbriğin (Upruğun) Kapak Kısımı

Fotoğraf 15. İbriğin (Upruğun) Emzik Kısımı

Sap (Kulp): İbrikte yerleştirileceği yerin büyüklüğüne göre kulplar ocakta tavına getirilerek ve dövülerek oluşturulmaktadır (Fot. 16-17-18).

Fotoğraf 16-17-18. İbriğin (Upruğun) Sap (Kulp) Kısımının Yapılışı

İbrik (upruk) en son dip kısmının lehimlenerek takılması ile kullanıma hazır hale gelmektedir (Fot. 19-20). Bu işlemlerden geçen ibrik perdahlanmaktadır. Perdah bakırın yumuşaklığını (tavını) gidererek, daha

düzgün hale getirmektedir (Fot. 21). İbrik ocaktan çıkınca kirlendiği için asitle yıkanmakta ve kumla ovularak parlaklık verilmektedir. Kum, zımpara görevini görmektedir. Son aşama olarak talaşla kurulanıp, nikelaja gönderilmektedir. Hüseyin Usta günümüzde Gerede’de nikelaj yapan bir yer kalmadığından dolayı ibrikleri nikelaj işlemi için Ankara’ya gönderdiklerini belirtmektedir.

Fotoğraf 19. İbriğin (Upruğun) Takılacak Parçalarının (Kapak, Kulp, Emzik) Lehime Hazırlanması

Fotoğraf 20. İbriğin (Upruğun) Kapak, Kulp, Emzik ve Dip Kısımının Lehimlenerek Takılması

Fotoğraf 21. İbriğe (Upruğa) Son Şeklinin Verilmesi

Fotoğraf 22. Çeşitli Boyutlarda Bakır Gerede İbrikleri (Uprukları)

Bakırcılığın olmazsa olmazı kalaycılıktır. Görünüş olarak bakırın parlatılması ve sağlık açısından kalayın önemi büyüktür. Gerede’de eskiden bakır eşyaların çok kullanıldığı dönemlerde buna paralel olarak kalaycılık da önemli bir geçim kaynağı olmuştur. Günümüzde Gerede’de bakırcı ustalarının ifadelerine göre daha çok kalaycılıktan para kazanılmaktadır. Bu yüzden kalaycılık halen birkaç usta tarafından sürdürülmektedir. İlçede oturan halk ufak tefek mutfak ve süs eşyalarını kalaylatmaya getirmektedir. Eski bakır eşyalar kalaylatılıp evlerin dekorasyonunda da kullanılmaktadır.

Geredeli bakır ve kalay ustalığı yapan Mustafa Bulut 53 yıldır bu mesleği icra etmektedir. Unutulmaya yüz tutmuş kalaycılık mesleğini ilerleyen yaşına rağmen devam ettiren Mustafa Usta kalay yapımının inceliklerini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir (Fot. 23-24-25).

Fotoğraf 23. Geredeli Bakır ve Kalay Ustası Mustafa Bulut

“Kalay yapımı; kalaylanacak kap önce ocakta ısıtılır. Kalay ustası tarafından daha sonra kumla temizlenir. Ocakta ısıtılan bakır, ustanın tabiriyle tava geldiğinde, üzerine toz nişadır sürülerek bir süre tutulur. Daha sonra kalay bir bez yardımıyla kaba sürülür. En sonunda ateşe iyice tutularak işlem bitirilir (Fot. 24-25).”

Fotoğraf 24. Kalay Yapılan Tezgâh

Fotoğraf 25. Kalay Yapımı

5. GEREDE'DE GÜNÜMÜZDE BULUNAN BAKIRCI DÜKKÂNLARI, BAKIRCI USTALARI VE GÖRÜŞLERİ

Kayış Bakırcılığın sahibi Ali Kayış Gerede'nin bakırcılıkla meşhur köyü Nuhören köyündendir (Fot. 26). Edindiğimiz bilgilere göre Gerede'de bakırcı ustaları genelde Nuhören köyünden çıkmaktadır. Ali Ustanın aktardığı üzere, şimdilerde sadece kalaycılık yapanlar para kazanmaktadır. Kayış Bakırcılık'ta ibrik, semaver ve güğüm yapılmaktadır. Bunun yanında başka şehirlerden getirilerek mangal, cezve, çeşitli sahanlar, duvar tabakları, Kur'an kapları, maşrapalar, bakraçlar, sefer tasları, çaydanlıklar, sürahiler, servis sahanları, tavalar, küçük süs eşyaları, zarflı fincan takımları, bakır lambalar, mumluklar, tava ve tencereler satılmaktadır.

Fotoğraf 26. Kayış Bakırcılığın Sahibi Ali Kayış

Fidan Bakırcılığın sahipleri Nuhören köyünden Muharrem Fidan ve İsmail Fidan 55 yıldır bakırcılık yapmaktadırlar (Fot. 27). Çıraklıktan yetişmişlerdir. Bakırcılık mesleğinin neden bu kadar gerilediği konusunda Muharrem ve İsmail Ustalar "Mesleği öldürmemek için daha ilerilere atılım yapamadık. Aynı yerde kaldık ama bir şeyler yapabildik, süs eşyaları gibi daha çok satılacak şeyler yapsaydık daha iyi olurdu" ifadelerini kullanmışlardır. Yine ustalara göre, Gerede'de bakırcılık Antep'ten daha eskidir. Fakat tanıtımını iyi yapamadığımız için üzülerken bu meslek burada öldü diye belirtmektedirler. Muharrem ve İsmail Ustalar yaptıkları en özel ürünlerden birinin 135 santimetrelilik bir ibrik (Gerede Upruğu) olduğunu belirtmektedirler (Fot. 28).

Fotoğraf 27. Fidan Bakırcılığın Sahipleri Muharrem Fidan ve İsmail Fidan

Fotoğraf 28. Muharrem ve İsmail Ustaların Yaptıkları 135 cm'lik Gerede İbriği (Upruğu)

Yine Nuhören köyünden Yusuf Tül 1968'den bu yana bakırcılık yapmaktadır (Fot. 29). Yusuf Usta mesleği ile ilgili şunları aktarmaktadır: “Eskiden çok müthiş üretim yapılıyordu Gerede’de. 1965’ten 1995 yılına kadar çok müthiş mal üretildi. En az 1000-1500 parça. Üretilen ürünler arasında birinci sırada ibrik gelirdi. Onu güğüm, bakraç ve siniler takip ederdi. 1975-2005 yılları arasında büyüklü küçüklü küpeli dediğimiz süs ibrikleri modaydı. Şu anda daha çok sipariş üzerine ibrik çalışıyoruz. Meslek pis olduğu ve az kazandırdığı için çırak bulamıyoruz. Gidenin yerine gelen olmuyor”. Yusuf Ustanın da belirttiğine göre günümüzde Gerede’de bakırcılık mesleği ile uğraşan ustaların çırak bulmakta zorlandıkları anlaşılmaktadır.

Yusuf Ustanın aktardığı üzere, 1950’lerde Gerede’de 50’nin üzerinde esnafın bulunduğu, dükkânlarda 250-300 kişinin çalıştığı, bu dükkanlarda günde 12-14 saat çalışıldığı ve her dükkândan 100’ün üzerinde iş çıktığı ifade edilmiştir.

Yusuf Usta bakırcılık mesleğinin gerilemesi ve hatta yok olmasının sebeplerini “Teknolojinin ilerlemesinden dolayı mutfak eşyalarında çok çeşitli alternatifler var. Ucuz mal var ve bakır gibi kalay istemiyor. İnsanlar artık bu tür işlerle uğraşmak istemiyorlar. Şimdi artık her evde doğalgaz var sobanın üstünde güğümle su kaynatma dönemleri bitti. Teknoloji bu işin sonu oldu. Her evde artık musluktan akan su var eskisi gibi suları çeşmelerden doldurup kullanan yok. İbrikler süs eşyası oldu. Bayanlar helkeleri ile koyun sağmaya gitmiyor artık makine ile sağılıyor hayvanlar. Antep Maraş gibi yörelerde daha çok süs eşyası yapıyorlar ama bizde öyle değil biz daha çok kullanıma yönelik eşyalar yapıyoruz. Bu nedenle de daha az üretim oluyor. Nüfusun az olması da büyük önem taşıyor. Yüzyılın en büyük kaybı Gerede’de bir bakır fabrikasının olmayışı. Bu yüzden seri üretime geçilmedi. Sahip çıkılmadı bu mesleğe. Bakır Samsun, Çorum gibi illerden temin ediyoruz. Malzemeyi temin etmek çok zor. Gerede İstanbul’a ve Ankara’ya yakın bir yer ama zamanında kimse elinden tutmamış. Sürüm olmadığı için iş güvencesi veremiyoruz sigortalı çalıştıracak eleman bulamıyoruz” şeklinde aktarmıştır.

Geredeli bakırcı ustası Halit Özsert’in oğlu Mehmet Özsert 30-40 yıldır bakırcılık mesleğini icra etmektedir (Fot. 30). Bakırcı dükkanında alüminyum ve çelik gibi mutfak eşyaları da satmaktadır. Geredeli bakırcı ustası Mehmet Özsert’in aktardığı üzere, “Bizim baba mesleğimiz bakırcılık. Fakat günümüzde artık geçmişteki önemini kaybetti. Gerede’de uzun yıllar bakırcılıktan evimizi geçindirdik. Fabrikasyon ürünlerin çok ucuz ve bulunabilir olması bakırcılık mesleğinin yanı sıra farklı ürünler satmaya bizi mecbur etti. Benim babam Halit Özsert 50 yıldan fazla bu işle uğraştı. Mesleği bize devretti fakat bulduğumuz devrin şartları geçmişteki gibi değil. Geçimimizi sağlamak için başka eşyalara yönelmek zorunda kaldık”. Mehmet Özsert bu ifadelerinde Gerede’de geçmişte önemli olan bakırcılık mesleğinin günümüzdeki durumunu kısaca özetlemektedir. Bakırcı Mehmet Ustanın babası Gerede’nin yerlisi Halit Özsert 1988’de Gerede’nin Sesi gazetesine verdiği bir röportajda ilçede 20-25 bakırcı esnafı bulunduğunu, bu işyerlerinde 50-60 kişinin çalıştığını belirtmiştir.

Fotoğraf 29. Geredeli Bakırcı Ustası Yusuf Tül

Fotoğraf 30. Geredeli Bakırcı Ustası Halit Özsert'in Oğlu Mehmet Özsert

6. GEREDE'DE BAKIRCILAR ÇARŞISINDA BULUNAN BAKIR EŞYALAR

Fotoğraf 31. Çeşitli Boyut ve Şekillerde İbrikler (Upruklar)

Fotoğraf 32. İbrik (Upruk) ve El Yıkama Leğenleri

Fotoğraf 33. El Yıkama Leğenleri

Fotoğraf 34. Güğümler

Fotoğraf 35. Güğümler

Fotoğraf 36. Sürahiler

Fotoğraf 37. Sürahiler

Fotoğraf 38. Maşrapalar

Fotoğraf 39. Cezveler ve Kahve Takımı

Fotoğraf 40. Gaz Lambaları

Fotoğraf 41. Sefer Tasları

Fotoğraf 42. Sahanlar

Fotoğraf 43. Çeşitli Şekillerde Sahan, Et, Yemek, Çorba ve Hoşaf Tabakları

Fotoğraf 44. Bakraçlar

Fotoğraf 45. Yağ ve Sos Tavası

Fotoğraf 46. Helkeler

Fotoğraf 47. Lenger¹

Fotoğraf 48. Tepsi ve Siniler

Fotoğraf 49. Çaydanlıklar

Fotoğraf 50. Tencere ve Kazanlar

Fotoğraf 51. Kepçe

Fotoğraf 52. Kevgirler

Fotoğraf 53. Hamam Tası

Fotoğraf 54-55. Kerkirler

Kerkir: Tulumba, makarna ve pilav çıkarmak için kevgir.

¹ Lenger: Yayvan ve kenarları geniş, büyük bakır kap (TDK, 2021).

7. SONUÇ ve ÖNERİLER

Geçmiş yıllarda bir sanayi kolu ve önemli bir el sanatı olan bakırcılık günümüzde teknolojinin ilerlemesi, insanların ekonomik ve sosyal açıdan yaşantılarının değişmesi gibi sebeplerden önemini kaybetmiştir. Bakır kapların zamanla süs eşyası olarak kullanılmasının sebeplerinden biri de yılda bir kez kalaylanmasıdır. Bakır kaplar eski evlerin odalarının ve mutfaklarının raflarını süsleyen vazgeçilmez unsurlardır. Bakırcılığın bir zamanlar çok kıymetli olduğu yöredeki bakırcı ustalarının ifadelerinden anlaşılmaktadır. Malzeme ve teknik donanımın yanı sıra insan gücü eksikliğinden yakınan bakırcı ustaları çırak bulamamaktan şikâyet etmektedirler.

Günümüzde geçmişe özen ve dönüşle birlikte bakırdan yapılmış ürünlere de süs eşyası olarak ilgi biraz da olsa artmıştır. Gerede’de bulunan bakırcıların bunu fark ederek geçmişteki gibi tekrar işe sarılmaları ve turistik amaçlı üretim yapmaları yörede bakırcılığın canlandırılmasına katkı sağlayacaktır. Kültürümüzde önemli bir yere sahip olan bakırcılık sanatının yaşatılması ve canlandırılması için gerekli çabanın gösterilmesi gerekmektedir. Gerede gibi geçmişte bakırcılık sanatını başarılı ve yoğun bir şekilde icra eden küçük yörelerimizde bu meslek grubunun yok olması hem yöre halkı hem de ülke ekonomisi için kötü sonuçlar doğurmaktadır. Bunun için en başta devletin bu tür sanatlarla uğraşan küçük işletmelerin elinden tutması gerekmektedir. Devletin imkânları doğrultusunda maddi destek sağlanarak bu işle uğraşanlar teşvik edilebilir. Aksi halde kazançları hiçbir şekilde günümüz şartlarında yaşamaya müsait olmayan bakırcı ustaları bugün olduğu gibi bir yer yok olacaklardır.

Ülkemizde işsizliğin hat safhada olduğu şu günlerde bakırcılık da insan gücünün değerlendirilmesi bakımından ele alınabilir. Yörede ustalar çırak bulamamaktan ve yetiştirememekten şikâyet etmektedirler. Bunun sebebi mesleğin çalışma ortamının sağlıksız ve kazancının az olmasıdır. Gerekli ortamların sağlanması ve kazancın artırılması için bu mesleğe ilginin artırılması gerekmektedir. Bu iş için başta yerel yönetimlerin desteği ile çeşitli kurslar açılarak bakırcılığa dikkat çekilmesi ve bu kurslara katılanlara iş imkânı sağlanması bir ölçüde mesleğe ilgi çekebilir. Kurslarda kaliteli malzeme temin edilerek işin ustalarından bire bir destek alınmalıdır.

Gerede’nin bakırcılarının yok olmasındaki bir başka neden de tanıtımın gerektiği derecede yapılmamasıdır. Bunun için yurt içi ve yurt dışında çeşitli sergilere ve fuarlara katılım sağlanmalıdır. Gerede yöresine has “Gerede Upruğu” gibi bakır eşyalar bu gibi sergilerde ve fuarlarda yer almalıdır. Bu eşyalar süs eşyası niteliğinde daha küçük boyutlu olarak yapılabilir. Turistik satış amaçlı eşyalara önem verilerek ülkemizi ziyarete gelen turistlerin yöreye gelmeleri ve bakırcılara yönlendirilmeleri de önem taşımaktadır.

Kültürümüzü yansıması, kolay taşınabilir olması ve bir el sanatı özelliğine sahip olmasından dolayı bakır eşyalara turistlerin ilgisi artırılabilir. İlginin artması üretici ustalar açısından büyük katkı sağlayacaktır.

Yukarıda saydığımız öneriler doğrultusunda insanların bu konuya dikkatleri çekilerek sağlıklı bir maden olan bakırın hem ürüne dönüştürülmesi hem de kullanımında artış sağlanması gerekmektedir. Bu sayede hem ülke ekonomisine katkıda bulunulacak hem de iş imkânları sağlanarak köyden kente göç azaltılmış olacaktır.

Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmemektedir.

Makale ile ilgili notlar

Makale araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Çalışmanın tüm süreci, beyan edilen tek yazar tarafından gerçekleştirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Akça, F. ve Ustaoglu, H. Ş. (2018). Beypazarı ve Gerede Yöresi ibrik yapımı üzerine etnografik bir araştırma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(74), 527-534.
- Arlı, M. (1984). *Beypazarı'nda dövme bakırcılık*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Atıl, E. (1999). *Levni ve Surname bir Osmanlı şenliğinin öyküsü*. Koçbank Yayınları.
- Barıştta, H. Ö. (2005). *Türkiye Cumhuriyeti dönemi halk plastik sanatları*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Belli, O. ve Kayaoğlu İ. G. (1993). *Anadolu'da Türk bakırcılık sanatının gelişimi*. Sandoz Kültür Yayınları.
- Bolu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (15 Nisan 2021). *Gerede*. <https://bolu.ktb.gov.tr/TR-69930/gerede.html>
- Erginsoy, Ü. (1978). *İslam maden sanatının gelişmesi*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İnce, Ö. (2003). Bakırcılık. <http://hasbihal.weebly.com/2003-bak305rc3051305k.html>
- Kaya, F. (1981). *El ve köy el sanatları çerçevesinde bakırın işlenmesi bakırcılık üzerine bir araştırma*. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları.
- Kazmaz, S. (1973). *Bakırcılık, küçük sanat alanında bir inceleme*. Türkiye Halk Bankası Memur ve Müstahdemleri Tüketim Kooperatifi Sanat ve Kültür Yayınları.
- Özdemir, M. ve Kaya, F. O. (2011). Günümüzde Gaziantep ilinde bakırcılık. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3), 1249-1270.
- Özkarıcı, M. (2017). Kahramanmaraş'ta bakırcılık sanatı. 9. Milletlerarası Halk Kültürü Kongresi Maddi Kültür (20-24 Kasım 2017-Ordu) Bildiri Kitabı. (ss. 357-377). <https://www.kulturportali.gov.tr/medya/dokuman/dokumandetay/9669>.
- Sarıoğlu, H. ve Bağcı, V. (2016). Seyahatnamelere göre Gerede/Bolu el sanatları. *SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 9(17), ISSN 1308-2698, 88-104.
- TDK (2 Ocak 2021). *Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>